

ğu, ağaların buyruğu. (Turp.)

Pat etti küt etti, başında be-
yaz külâh bitti. (Kavrulan mısır
taneleri.)

Ol nedir ki yüzdür anın par-
mağı, sekiz ayak üzerinde durağı,
dört canı var, beş başı var, mari-
fet gerek bunu bilmeli. (Ölü ve o-
nu götürülenler.)

Baldan tatlı, baltadan ağır,
yağlığa konmaz, tadına doyumaz.
(Uyku.)

Gündüz sarkar, gece kalkar.
(Kapu zerzesi.)

Çimer çimer, çiviye biner. (Sür-
güç.) [2]

Hey melemez melemez, ocak
başına gelemez, ocak başına gelir-
se belini alıp kalkamaz. (Yağ.)

Geriden baktım sallım saçak,
yanına vardım ayı boku, yedim
baktım dimağ otu. (Ceviz ağacı
ve cevizi.)

Yükünü arkasına urmuş bir
adım gezem, dünyayı seyreyler
demadem ayağı yok, velâkin buy-
nuzu var ve her nere gider ise izi
var. (Sallanguz.) [3]

Dağda takılı, ovada kütültü,
elde eliman, suda Süleyman, ka-
vakta kavlar, söğütde söyler. (Bal-
ta, tüfek, elek, sülük, yılan, ve
söğütten yapılan düdük.)

Gökten indi bir konuk, önüne
yahını koyduk, ne konuğun dişi
var, ne yahnının taşı var. (Konuk;

[2] Yemekten sonra bulaşık kapları
yıkmak için kullanılan paçavra.

[3] Sümüklü bücek, Midye de derler.

yeni dünyaya gelen çocuk, yahını;
annesinin memesi.)

Gökten iner apışır, her adama
yapışır. (İsim.)

Mini mini, küçütk çini. (Kulak.)

Bir sarığım var, dolarım dola-
rım tükenmez. (Yol.)

Dam ardında bel dikili. (Hır-
sız)

Kavağa bir kuş konmuş, lak
demiş, lok demiş, dünyada üç şey
yok demiş. (Devenin nalı, göğün
direği, denizin kapağı.)

Bize golde altına koyum. (Min-
der.)

Fil fillice, burnu eğrica. (Nohut)

Çulluca çapıtıca, beyler ö-
nünde kıymetlice. (Culuk - Hindi.)

Yerden çaktı vicrim vicrim,
Allah anı var eylemiş, boğazını
dar eylemiş. (Karıncı.)

Hacılar Hacca gider, bilmemki
nice gider, bir yumurtanın içinde
yüzlerce cüce gider. (Gemi.)

Altı derya, üstü nar, yılan gi-
bi kurruğu var, ejder gibi hükur-
dar. (Nargile.)

İki sırk, bir tuluk, üst tarafı
şapırtak, daha üstü muşıldak, da-
ha üstü ışıldak, daha üstü dana
buzacağı yaylası. (Adamın ayakları,
karnı, ağzı, burnu gözleri, ka-
fası.)

Yer altında evleri var, eğri
büğrü yolları var, içlerinde bayrak
çeken beyleri var. (Fareler.)

Yer altında bulgur kaynar.
(Karıncı.)

Arap indi, beyaz bindi. (Tava
böreği, kızarmış arap, hamuru
beyaz.) —Sonu Var—

ÇORUMLU

Çorum Halkevi Dil ve Edebiyat
komitesi çıkarır

YIL : 4 SAYI : 31

1 İkinci Teşrin 1941

Basıldığı yer : Çorum Vilâyet Matbaası

ÇORUMLU

Çorum Halkevi Dil ve Edebiyat
komitesi çıkarır

Yıl : 4

1 İkinci Teşrin 941

Sayı : 31

İÇİNDEKİLER

	Sahife
1 — Suret ***	947
2 — Eğitimli okul ve köy kalkınması . . İbrahim Tuncay	948
3 — 11 inci asra ait Çorum vesikaları . . H. T. Dağlıoğlu	950
4 — Çorum ağzı fonetik hususiyetleri . . S. Dökmen	955
5 — Cem toplantısı, bunun Halk Şairleri üzerindeki tesiri K. Demirer	957
6 — Çorumda Yılçıbanı Dr. Tefik Berkol	960
7 — Çorumlu Maniler Eşref Ertekin	964
8 — Çorumda söylenilen bilmeceler . . . Eşref Ertekin	966
9 — Zührevî hastalıkları Dr. Tefik Berkol	968
10 — Cönklerden derlemeler Eşref Ertekin	972
11 — Musikimizde inkılâp nasıl olmalı . . Kemal Onsun	974
12 — İlâve, vesikalar ***	

SURET

ANKARA : 13/11/941

Halkevi Reisliğine — Çorum

Eviniz tarafından çıkarılmakta olan «ÇORUMLU» Dergisinin neşriyatını takdir ederek 250 lira mükâfat gönderiyoruz.

Bu kıymetli derginin 5/VII/939 T. ve 5/1491 sayılı tamimimizle işaret edilen hususlar dairesinde ve daha güzel bir şekilde intişarını umarım.

Derginin çıkarılmasında yardımları bulunan bütün arkadaşlarımı ayrı ayrı tebrik eder, gözlerinizden öperim.

C. H. P. Genel Sekreteri
ERZURUM MEB'USU

Dr. A. T. Füzzer

Eğitmenli okul ve köy kalkınması

İBRAHİM Tuncay

1941 senesi Nisanının ilk haftasında gezici başöğretmen (Tahir Barutçu) ile Mecidözünün Şeyh-mustafa köyüne gidiyoruz. Atlar, üzerinde bulunduğumuz tepeyi aşınca önümüzdeki derenin karşılıklı meyilleri üstünde, yeni yapılmakta olan bir çok üzüm bağları görülmeğe başladı. Bahar güneşinin ılık şuaları altında bir kat daha güzelleşen bu alanda: genç, ihtiyar, kadın, erkek bir çok insanlar çeşitli işler yapıyor. Sanki bu köhne dereye yeni bir hayat veriyorlardı. Biz yaklaştıkça sahanın güzelliği daha iyi beliriyor. Yüksek bir sanatkârın elinden çıkmış bir tablo, bir mozayık gibi gözlerimizin önünde canlanıyor. Hesaplı, ölçülü bir iş bölümü yapılmış, fakat başlarında hiç bir basınç ve kumanda eden yoktur. Herkes dilediği gibi kendi bilgi ve enerjisiyle çalışıyordu. Toprağın bu kadar tertipli, biçimli bezenişine ve halkın bu derece gönülden ça-

alışma, didinmelerine karşı heyecanlanmamak mürakün değil.. Evvelce de buradan geçtiğim için temasına doyulmuyan bu yeni manzarayı yoldaşımdan sordum.

Gezici anlatıyor:

— Köy odasında muhtar ve eğitmenle oturuyorduk. İskilibin turşu ve sirkesinden söz açılarak tabiatile bağlara geçti. Köyün bağlarının azlığı, halkın pek çoğunun bağısız olduğu ciheti konuşuldu.. Sonra ben:

— Cabadan gelirken «Gülebir bağı otağında» bir çok yerlerin boş ve bağa elverişli olduğunu söyledim. Muhtar:

— Oradaki otlak bizim de niyetimizden geçiyor. Amma yetişmezde emeğimiz boşuna gider diye korkuyoruz. dedi.

— Bağ killi topraklardan ziyade çakıllı, kumlu topraklarda daha iyi yetişir.. Ve bu topraklar da bunun için biçilmiş kaftandır dedim. Beraber gidip gezmeyi karar-

laştırdık. Ertesi gün muhtar ve eğitmen ile bir kazma alarak buraya geldik. Toprağın derinliğini, diğer evsafını inceledik.

— Burada bağ olmazsa masrafınızı ben öderim. Diye inandırarak köye döndük. Köyün ileri gelenleriyle meseleyi konuştuk. İhtiyarlar da bu teşebbüsü pek yerinde gördüler. Her ne pahasına olursa olsun şu işi yapmağa karar verdik.

Köyün her evine müsavi büyüklükte birer bağ yapılması için hep beraber giderek mer'ayı köyün 68 hanesine 25X25=625 şer metre kare parçalara böldük. 68 bağın onarılmayan 14 dü başka başka sebeplerle köyde bulunmayanlara aittir. 54 ünün onarımı bitmiş, şimdiden boncuk gibi asmalar yüze gülüyor. Görülüyor ki çok eski olan bu köyde düne kadar faydasız sayılan koca bir dereyi; bugün Cumhuriyetin küçük bir okul elemanları daimi gelir haline koyuyor.

Bu köyde geçen sene bir eğit-

menli okul açılmıştır. Köy kültür ve tekniğin ilk basamağında bulunuyor. Ve kalkınma faaliyetlerine de bu şekilde başlıyor.

Asırlardan beri mevcut olan bu dere yalnız baharın ilk günlerinde köyün otağı, sonra da hayvan yatağı olmaktan başka bir şeye yaramazdı.

Bu küçük işten de anlaşılıyor ki köylü elinde bulunan bu paha biçilmez topraklarda kendi başına «kılavuzsuz, öğütsüz» bir iş yapmıyor. Bu bağ işinde az çok bir şey sezdiği halde kendiliğinden cesaret gösterib harekete geçememiş, ancak başöğretmenin alâkalı ve samimi sözlerle işe başlayabilmiştir.

Köylü her hangi bir olayın gerçekliğini, müsbet taraflarını anlayınca dişile tırnağıle ona sarılır. Asla menfaatini kaçırmaz. Köy kalkınmasının da en büyük sırrı meseleyi üşenmeden köylüye iyice anlatmak ve inandırmamaktır. Bu yapılmadığı takdirde zor ve ceza para etmez ve iş de görülmez.

11 inci Asra âit Çorum vesikalari

HİKMET TURHAN Dağlıoğlu

Çorumlu'nun bu nushasında on birinci asra aid beş muhtelif vesika neşrediyoruz. Birinci vesika Çorum kalesine bir Varoş inşa edilmesine dair olup 29 muharrem 1018 H. (1609 M.) tarihli dir. Varoşun inşası için gösterilen sebepler arasında bilhassa eşkiyanın zuhuru ve bunların kasaba halkına zulümde bulunmaları hatta halkı öldürmeleri, mallarını yağma etmeleri gibi keyfiyetler vardır. Hükme nazaran Çorumdaki âyan ve eşrafın İstanbuldaki makamlara müşterek bir muracaatta buldukları, mahzar gönderdikleri anlaşılmaktadır. Çorum kalesinin taş olması, muhafızların orada barınamamalarına, eşkiyaya karşı tam bir müdafaa imkânında bulunamamalarına sebep olduğu da ayrıca hükümde zikredilmektedir.

Bu itibarla Çorum'un münasib bir mahallinde varoş inşa edilmesi için padişah namına divandan ya-

nı şimdiki teşkilâta göre Başvekâletten müsaade verilmiştir.

Çorum'da bir varoş inşa edilmesine dair evvelce iki vesika daha neşretmiş idik. Ve bu iş için dergâh-ı âli çavuşlarından Behzad çavuş Çorum'a gönderilmiş, Çorum, İskilip, Osmanoçuk kadılarına da ayrıca emirler gönderilmiştir. Bu son emir Çorum beğine gönderilmiştir. Geçen yazımızda da arzettiğimiz üzere «varoş» kelimesi aslen Macarca bir kelime olup Fransızların faubourg dedikleri kelimenin tam mukabili yani bir şehir veya bir kasabanın kale dışında kalan kısmı demektir.

Onyedinci asrın ilk yıllarında Anadolu'nun baştan başa eşkiya, celâlî taarruzlarına geniş mikyasta uğradığı düşünülecek olursa, şehirlerle kasabalarda kale ve varoşların neden tamir ve hatta yeniden yapılcasına üzerlerinde ısrarla durulduğu anlaşılır. Bilhassa

merkezden uzak olan sancak ve vilâyetlerde halk da imî bir korku ve istikrarsızlık içinde hayat geçiriyordu.

İkinci vesika ise Çorum sancağına berveçhi arpalık mutasarrıf olan İbrahim paşa ile paşanın mensublarından Gezer Mustafa isminde bir hayduda âid bir hüküm olup 14 Şevval 1018 H. (1609 M.) tarihli dir. Bu hüküm merkezi Sivas'ta olan Rum Beğlerbeği ile İskilip, Saz ve Tahtettarik kadıllıklarına yazılmıştır. Hüküm bize on yedinci asırdaki tam manasile bir idarî faciayı göstermektedir. Çorum'a berveçhi arpalık mutasarrıf olan bir paşanın halkı soymak için yüzden ziyade celâlî eşkiyasını yanına alarak İskilip, Saz, Tahtettarik halkını soyması bu devirdeki idarî ve ictimâî perişanlığımızın canlı bir delilidir. İskilip kazasında her haneden altışar kile arpa, ikişer kile buğday, bundan başka yağ, bal ve para alan bu paşa aynı zamanda Çorum sancağına da berveçhi arpalık mutasarrıfıdır. Burada biraz arpalık ve berveçhi arpalık tabirleri üzerinde durmak lâzımdır.

Arpalık, azl, yahud tekaüd edilen mülkî ve ilmî memurlara mazuliyet ve emekli maaşı ve faal

memurlara bir nevi munzam tahsisat kabilinden verilen ve maişete medar olan hususî bir tâbirdir. Filan sancak veya filan kaza filan zata berveçhi arpalık tevcih olundu demek o sancak ve kazanın varidatından bir miktarının o zata tahsis edilmesi demektir. Vaktile timar ve zeamet pek muhteber olduğundan arpalık adı altında kimseye verilemezdi. Ve hususî kanun ve kaidelere tabi bulunurdu. Arpalık ise zeamet ve timar gibi mukayyed olmayub muhtelif zevata verilebilirdi. Meselâ Sadarettin azl ve tekaüd edilen vezirlere, harpte yararlıkları görülenlere, eşkiya tenkilinde hizmeti görülenlere, sefere memur olanlara mazul memurlardan ise berveçhi arpalık, faal memur iseler «berveçhi zamime» bir yahud bir çok kaza ve sancak arpalık olarak verilirdi. (1)

[1] Türk Tarih Encümeni mecmuası, sene 16. sa. 276. Arpalık maddesi. İbuül Emin Mahmud Kemal.

“İnşaallahü taalâ evvel baharda mükemmel ve müretteb ve müsellağ âdemlerle Engurus seferinde meveud bulunmak üzere Çorum ve Bozok sancakları hâlâ Liçun (Filistininde bir yerdir.) sancağı mutasarrıfı Şamlı Abdî paşaya berveçhi arpalık tevcih olunmak emrimdir. 7 Rebiyülevvel 1107

Arpalık, tanzimat sıralarında lâğvedilmiştir.

Bu vesikada bir tarihî kelime geçmektedir. (Vekiyye) sözüdür. Vekiyye kelimesi evvelce kullanılmadığı okka kelimesinin tam mu-kabilidir. Bu gün hâlâ Suriyede bu kelime okka makamında kullanılır.

Guruş tabiri ise bu günkü kuruş ile asla fiyat ve değer bakımından münasebeti olmayan bir kelimedir.

Guruş lafzı milâdî on üçüncü asrın başından beri kalmış ve sonra teammüm etmiş bir tabirdir. Fransa krallarından (Saint Louis -ki IX uncu Louis namile maruftur) zamanında meskûkâtın ıslahile yeni usulde ve yüksek ayarda ihraç olunan sikkelere (Tournus grossus) tesmiye olundu. Bu sikkeler on dördüncü asırdan itibaren bütün Avrupada tedavüle başla-

[2] Guruş kelimesini muhtelif milletler kendi lehçelerine göre telaffuz ederler. İtalyanlar "grosso, İslavlar grosz, Macarlar garashe, Almanlar groschen, Türkler kuruş, Mısırlılarla Araplar da kırş derler.

Osmanlı ülkesinde kullanılan kuruşlar daima ayrı bir riyâç arz etmiştir. Guruşlara bazan sadece riyal denilirdi. Üzerinde aslan resmi bulunan Felemenk dolarlarına esedî yani arslanî guruş de derlerdi.

Takvim-i meskûkât-ı Osmaniye. Sa. 234 - 236. İsmail Galip.

Nakd ve itibar-ı malî. Sa. 177. Hasan Ferid.

dı. (2) 1047 senelerine doğru her guruşun dokuz dirhem haliş gümüş ağırlığında olduğunu bize müverrih Naima haber vermektedir. Şu hale göre guruşun seksen akça ettiği devirler olmuştur.

Bu hale nazaran İbrahim paşanın halktan nasıl bir şekilde istifade ettiği, halkı nasıl salgınlara mecbur kıldığı kendiliğinden anlaşılır. Saz kadılığı on beş pare köy olub bunun bir kısmı padişah hası, bir kısmı serbest timar (3) Medine evkafı olduğundan esasen halkın elinde bir şey kalmamakta idi. İbrahim paşa günlerce köylerde kalarak kendisini ve maiyeti halkını, atlarını halka meccanen besletiyor, topladığı kadar serveti alıp gidiyordu. Fakat bir müddet sonra paşa soyduğu köylere tekrar bir subaşı göndererek ikinci bir soygunculuk yapmaktan kendini alamıyor, bu sefer selâmlık,

[3] Serbest timar, timarı dahilindeki eürüm, cinayet, gelin, gerdek resimleriyle köle, cariye müjdelerinden istifade etmek suretile sahibine daha ziyade menfaat temin eden timare derlerdi. Subaşı, çeribaşı gibi bir takım vazife sahiplerinin timarı serbest timar addedilmişti.

Timarın kılıç timarı, eşkinî timarı, benevbet timar, mülk timar gibi nevileri de vardı.

Osmanlı imparatorluğu teşkilâtı. Sa. 34 - 35. İ. H. Uzunçarşılı.

"hizmetkâr akçası" adı altında para toplatıyordu.

Bu hallerin tahkiki için merkez Rum Beğlerbeğisini memur etmiş olmakla meseleye ciddî bir mahiyet atfetmiş olduğunu göstermiş bulunmaktadır.

Üçüncü vesika ise İskilip dizdarı yani kale muhafızı Hacı Yusufun ahvaline dair olub İskilip kadısıle, İskilipte Caca Beğ medresesinde müderris olan Abdurrahmana yazılmıştır. Bu vesika da 18 Muharrem 1018 H. (1609 M.) tarihlidir.

Hacı Yusuf İskilip kalesinin eski muhafızlarından olub sonradan eşkiya olmuştu. Bu da emsali gibi köyleri yağma etmeğe, halktan bir çok paralar almağa başlamıştı. Bir aralık yakalanarak hapsedilen Hacı Yusuf bir fırsatını yakalıyor tekrar kaçmaya muvaffak olmuş ve İskilibe gelecek halka zulm etmeğe başlamıştır. Vesikada adı geçen tereke tabiri hububat manasına gelmektedir.

Hüküm bize Hacı Yusufun elde edilerek davasının görülmesini ve aradan onbeş yıl geçmeyen bütün meseleler için âdilâne bir karar verilmesini emretmekle nihayet bulmaktadır.

Bu devirde Anadolu'da sık sık isyanların zuhuruna sebep olan âmillerin başında bilhassa İstanbulun Anadolu'ya gönderdiği cahil ve mürtekip memurları geldiğine hiç şübhe etmemelidir. Cesim halk kütleleri çok zaman celâfî eşkiyasına zahir olmakta idiler. İsyân bayrağını kaldırmış olan bir çoklarının nazarında (âl-i Osman) Anadolu'ya zor-ı bazu ile hakim olmuş bir hanedan telakki ediliyordu. Hatta Kuyucu Murad paşa eşkiyaların üzerine gönderildiğini duyan sergördelerle ve bir çok Anadolu beğlerinin kararları:

Üsküdüardan berusuni Osmanlı'ya feragat ettirmek şeklinde tecelli etmişti. Osmanlı idaresinin zulm ve itisafı, idaresizliği işi bu dereceye kadar getirmişti.

Üçüncü vesika ise Yeniçerilerle acemi oğlanlarının muhalefatına dair olub muharrem 1025. H. (1616 M.) tarihli bir hüküm olub Çorum, Kângırı (Çankırı), Ankara, Bolu, Kastamonu ve havâlisindeki sancak kadılarına yazılmış bir tamim mahiyetindedir. Ölen yeniçeri ve acemi oğlanların muhalefat yani, ölünce bırakmış oldukları eşya ve paraların yeniçeri ocağına irad kaydedilmesi

bir an'ane hükmünde idi. Ekseriyetle bunların kimsesi olmadığından paraları ve eşyalarının şurada burada heder olmamasına dikkat edilirdi. Yeniçeri sandıkları ölenlerin eşya ve paralarından hayli istifadeler temin ederdi.

Yeniçeri ocağında her ortanın (kara sandık) denilen bir yardım sandığı bulunurdu. Bu sandığın başlıca geliri ortaların paralı yoldaşlarının vakfettikleri paralarla bilâ varis vefat eden yeniçerilerin muhalefatından ibaretti.

Bu paralar işletilerek ocağın ihtiyaçlarına sarfedilirdi. Yeniçerilerin hariçte bulunan muhalefatı ocak beytûmalcısı tarafından gönderilen bir yeniçeri marifetile vefat ettiği memleket kadısı huzurunda satılarak defteri yapılip parası orta sandığına yatırılırdı(4) İşte devrin yeniçeri ağası olan Mustafa ağa bu işler için mumcu İbrahim isminde ocak gediklilerinden birini memur etmiş olduğunu hüküm bize vazih bir şekilde göstermektedir. Vesikanın sonundaki bir kayıttan bu hükmün yeniçeri ağası tarafından verilen mektub üzerine yazılmış olduğu da tasrih edilmektedir.

Beşinci vesika ise, Musa ismindeki şakiynin yüz atlı ile Çorumu bastığına ve mezkûr şakiynin derdestine dair olub 22 rebiyülevvel 1018. H. (1609) tarihli ve

[4] Kavanini yeniçeriyân.

Rum beğlerbeğisine yazılmış bir hükümdür. Hükme nazaran Sunsa kadısı Abdülkerim İstanbula mektub yazarak Musa adında bir şakiynin yüz atlı ile Çorumu basarak yüz elliden ziyade adam öldürdüğünü emval ve erzaklarını yağma ettiğini; Murad hanlı taraflarında gezmekte olduğunu bildirmiş ve ayrıca Seyyidlu boğazında da bir dağ başında bir kale inşa etmiş olduğunu, yetmiş sekse sekbanla boğazı bekleyüb ayende ve revendeyi yani gelib geçenleri beklemekte olduğunu da ilâve eylemiştir.

İstanbul bu azılı şakinin yakanmasını Rum Beğlerbeğine havale etmiş, hakkında kanunî muamelenin icrasını emreylemiştir. Çorumda bir varoşun inşa edilmesinin sebeplerinin neden icabettiği bu suretle gayet açık olarak anlaşılmaktadır.

Sunsa, Tokad vilâyetinde Erbaa kazasında bir nahiye merkezi halinde idare edilmekte idi.

Onbirinci asrın nasıl bir idarî keşmekeş içinde bulunduğunu bu vesikalar canlı bir şekilde göstermektedirler. Bir çok köylerin bu gün ortada bulunmaması hep eşkiya tecavüzüne uğramamak için şehirlere sığınmaktan ve halkın terki diyar etmekten başka bir kurtuluş çaresi bulamamaktan ileri gelmiştir.

Çorum ağı fonetik hususiyetleri üzerine Bir Kalem Tecrübesi

SABAHAT Dökmen

Bu yazı olgun ve dolgun bir mesainin neticesi olmaktan ziyade yeni bir teşebbüsün ilk safhalarını teşkil etmektedir. Çorum ağzının, fonetik bakımından cenup şivesine -Bugünkü İstanbul ağzına- uymayan farklı kelimelerini, âid oldukları gruplarda toplayarak, köklerde, eklerde, fiillerde göze çarpan fonetik hadiselerini tesbit ederek, Çorum ağzının fonetik hususiyeti hakkında bir fikir edinmek mümkün olacağı kanaatindeyiz.

I Vekaller

Fonetik bakımından cenup şivesine uymayan kelimeler :

a)

a : e	- e : - a	e : - a -	- e : - a -
	dene	tane	ecik azıcık
(I)	madeniz	maydanoz	emma ama
		enteri	entari

a : i

- a : - i

kahırdak	kıkırdak	kahırda ekmamize dürerik
		«kıkırdağı ekmeyimize düreriz»

a : o

- o - a -

fiston fistan

Lalin ve lahana kelimelerinin a vekali Çorum ağzında incelenmiştir.

b)

lâlin ilâhne

e : i

e : - i -

- e : - i

- e : - i - , i -

iyer	eyer, özeni, özeni	özene özene	nenni ninni
			acıvır aciver
			heşle hiçle
			(ziyan etmek)

e : ü

e : - ü -

eyvaz üvez

e: o - e: - o
doruotu dereotu
e: u - e: - u
doruotu dereotu

c)
u: ü - u - : - ü - - u: - ü
gul gül gucele güçlkle, zorla
u: i - u - i
punar pınar

II. Konsonantlar :

Cenup şivesindeki bazı konsonantların, Çorum ağzında değiştiğini görürüz.

b: p
biş - piş -
bek pek
b: m
balak malak «manda yavrusu», minbar bumbar
b: l
iskembe iskemle
ç: ş
heşle — heçle — hiç+le — ziyan etmek
d: z
merzuvan merdiven
d: t
dene tane
k: h
h — : k — — h: — k
yiyhan — yıkan — çih — çık
ohu — oku
kahırdak kıkırdak

s: z
zabah sabah

v: f
alaf alevî

n Cenup şivesinde kaybolan (n) «sağır kef» Çorum ağzında kendini muhafaza ediyor. bana, sana, ona onar — . tin, tin, tin, tin yeni

r düşmesi
bi, bir, aslan, sona, getidim, geti.
arlan sonra getirdim getir

Cem Toplantısı, Bunun HALK ŞAİRLERİ ÜZERİNDEKİ TESİRİ

KEMAL Demirer

Bilmiyorum, eğer fikrimde yanılmazsam. Her edebiyat meraklısı, bulunduğu mntakanın halk şairlerini tedkika kalkışırsa; bu şairlerin dörtte üçünü beктаş köylerinde, yahut beктаşiler arasında rasliya bilecektir.

Çünkü çok evvelden beri açık olan beктаşî tekkeleri, beктаşilik akideleri; edebiyat ve sanat sahasında, tarikatına sadık olan geniş muhayyileli beктаşilere ilham menbaı olmuştur. Ben bu gün sizlere, bulunduğum mntakanın halk şairlerini tanıtmaya başlamazdan önce Cem [1] adı verilen beктаşî toplantısının muhitteki halk şairleri üzerindeki tesirlerinden bahsetmeye çalışacağım. Hepimiz biliyoruz ki, İslâmiyet içerisinde beктаşilik başlı başına bir tarikattir. Bu tarikat mensuplarında kendilerine has âdet ve ananeleri vardır!..

[1] Cem: Toplanmak.

Bu âdet ve ananelerden biriside; senenin muayyen günlerinde yaptıkları cem toplantılarıdır.

Cem toplantılarına o mntakanın en yaşlı dedesi riyaset eder; bu toplantıya maaile iştirâk edilir. Toplantıdan bir kaç saat evvel, bütün hazırlıklar hitam bulmuş; halk dinî merasim için o gün en yeni, en kıymetli elbiselerini giyerek hazırlanmıştır. Bu dinî merasime uygun taksimatsız bir evde yapılır.

Geniş odanın hakim bir yerinde, bal tüylü bir post; postun karşısında birbirine müvazi üç sıra minder, dinî merasimlerini ifa etmek için toplanacakları beklemektedir.

Dedenin siyah latasını taşıyan omuzları üzerindeki ihtiyar fakat dik başı ev sahibini selâmladıktan sonra, ağır adımlarla posta doğru ilerlerken; ev sahibi yerde iki

büklüm dedeyi selâmlamaktadır.

Merasimde bulunmak üzere gelen âileler, kapıdan içeri giriyor; ciddî bir tavurla yerlere kadar eğiliyor. Dedeye yaklaşıyor. Beş adım önünde diz kuruyor, dizlerle önüne kadar yürüyor, Postu öpüyor. Tekrar dizlerle geri çekilerek kendisine ayrılan yere oturuyor.

Dede biddî bir tavur, keskin bir nazarla gelenleri süzüyor; göksünü örten sakalını sıvıyarak hafif baş eğmekle mukabele ediyor.

Oda doluyor, fakat ortada bir tek çıt yok. Bütün nazarlar tek bir noktaya tevcih edilmiş, o noktayı doya, doya seyrediyor. Saatlerdir devam eden sükût, dedenin orada bulunanları içkiye daveti ile ihlal ediliyor. İçiyor, herkes içiyor; genç kızlar, gelinler, analar, ihtiyar kadınlar, bilumum erkekler durmadan içiyor. Kalpleri tarikat aşkı ile halk içiyor, içtikçe coşuyor. Bu coşuş ne bir çılgılık, ne bir feryad, nede taşkınlık. Bu coşuş tatlı tebessüm, tarikat ilhamının şuursuz sallayışı.

Dedenin sağ gerisinde yer alan âşıklar «şairler» ellerindeki sadepli bağlaması, zilli tefi, gürgenden kavalı ile gönüllerini boşaltmak için büyük mürşidlerinden emir bekli-

yorlar.

Dede kollarını sıvıyor, müritlerinin kendisine vermiş olduğu ilhamın gururu ile baş ucunda azılı duran; sade kâkmalı sazını eline arak bir mısralık deyişini yapıyor. Ondan sonra bu vazifeyi, âşıklarına bırakıyor. Âşıklar tonlu sesleri ile hem kendi eserlerini muhitte tanıtıyorlar, hem de o gecenin neşesini yaratıyorlar.

Bir müddet sonra dede (Kullar bu mübarek toplantımızda, en neşeli günümüzde beni dinleyin.) diye söze başlıyor. İki dizleri üzerinde onlara nasihatlarını yaparken, halk tek bir kulakmış gibi baygın nazarlarla mürşidi dinliyor. Dedenin nasihatlarından sonra âşıklar (diyaz) larını [2] okumağa devam ediyorlar. Bu suretle gecenin yarısına kadar devam eden kutsal toplantıya, mürşidin emri ile nihayet veriliyor. Tarikatın ilâhî kuvvetinden istifade etmek isteyen talep sahipleri, merasim mahallinde dede ile baş başa kalarak taleplerinin en ince teferruatına kadar, dedeye bildirerek dertlerine deva istiyorlar. Dede dert sahiplerine dertlerini izale için, kulif

[2] Diyaz : Uhrevî, dinî beyitler.

içinde saklı olan yeşil bürgü [3] ile sarılı değneğini kendine has bir dua ile çıkarıyor. Hastalık ve dert çeşitlerine göre, hastanın sırtına yatık ve dik şekilde vurarak iyilikler temenni ediyor. Bu suretle cem toplantısına nihayet veriliyor.

Dede o geceki gelirin bir kısmını enerji sarfeden, eserlerini

muhitte tanıtan âşıklara terk ediyor.

İşte bektâşiler arasında halk şairlerinin diğerlerine nazaran bu kadarcık bir yardım ve himaye görmesi halk şairlerinin çoğalmasına etrafta tanınmasına en mühim bir âmil olmuştur.

NOT :

Bundansonraki yazılarımda, muhitteki halk şairlerinin hayatları ve eserleri hakkında malumat verilecektir.

[3] Bürgü : Sargı.

Çorumda Yıl Çıbanı [Leihmania]

Dr. TEVFİK Berkol

—31 inci sayıdan mabaat—

Yıl çıbanı aldığı seyir ve te-kâmülüne göre iki şekil gösterir. Birinci şekli kuru ve sathı ekzama benzeyen şekli, ikinci şekli tekarruh etmiş, yumuşayarak ortasından açılarak derinleşmiş şeklidir. Şark çıbanının kuru ve ekzama şeklindeki düğümcüğünde pek az ıslaklık görülerek üzeri pek ince beyaz tozlar ve pullar halinde kepeklenme ve kabuklanma gösterirler ve ekserya bu şekil yıl çıbanı süratle teneddüb ederek yerlerinde gayet hafif ve belirsiz nedbeler ve lekeler terk ederler. Tekarruh etmiş, yumuşayarak ortasından açılarak derinleşmiş şekillerinde ise yıl çıbanı genişler ve derinleşir. Ekserya bu şekildeki çıbanın zemini sincabim-tirak renkte pürüzlü ve kanlı kırmızı kabarcıklar ve tomurcuklar göstererek çıban bir tut veya çilek manzarasını arzeder. Umumi-

yetle yıl çıbanı ağrısız olup dokunulduğu zaman hastalar büyük bir hassasiyet göstermezler. Çıban civarındaki ukadat ve bezler ihtilat yapmadığı takdirde katiyen şişmez.

Yıl çıbanının tamir veya kapanma safhası — Umumiyetle yıl çıbanının kapanma zamanı üç ilâ beş aydan bir seneye kadar bir müddet zarfında vukua gelir. Bu da evvelâ yaranın kenarları düzelmeğe ve sathileşmeğe başlar. Yaranın üzerindeki kabuklar düşerek yerinde hafif beyaz tozlanma ve kepeklenme meydana gelir. Filhakika çıban geçeceği zaman yaranın büyümesi durur, ifrazat azalır, kenarlarındaki şerabi renkteki kızartı ve kabarıklıklar silinmeye ve küçülmeye başlar. Çıbanın ortasından bazı teneddüb eseri görülür. Eğer çıban kılı bir nahiyede teşekkül etmiş ise kıl-

lardan mahrum gayri muntazam beyzî şekilde çukurca beyaz parlak girintili, çıkıntılı olarak çıkan yaranın formasını taşıyan silinmez bir leke terkeder.

Yıl çıbanı bazı kerrede geçtikten sonra yerinde kirlî renkte kıl, ter ve yağ guddeleri harabiyete uğramış tamgalar ve silinmez lekeler terkeder. Yıl çıbanı çıktığı yerin ve nahiyenin ehemmiyet ve kıymetine göre mühim ve çirkin sui teşekküller ve çirkinlikler meydana getirir. Burun kanadları, göz kapakları ve dudaklar gibi nazik yerlerde yerleştikleri zaman tamiri mümkün olmayan kusurlar ve sakatlıklar bırakır. İşte bu hastalık tehlikesinden ziyade estetik yani güzellik bakımından simada, vücudun çıplak, açık ve göze çarpan noktalarında silinmez kusurlar ve çirkinlikler yapmasıyla, tamgalar bırakmasıyla ve bir de ileride bıraktığı bu lekeler üzerinde cild vereminin oturmasına sebebiyet vermesiyle yıl çıbanından korkulmalıdır.

Yıl çıbanının tesadüf edilen ve görülen şekilleri — Filhakika yıl çıbanının seyri her şahıs ve vak'ada bir değildir. Formabortive denilen kısa bir müddet de-

vam eden şekli; Bu daha ziyade müteaddit çıbanlar gösteren hastalarda küçük bir kaç milimetrelik kabarcıklar halinde çıbanlar görülüb bunlar tekarruh etmeksizin, derinleşmeksizin ve yerlerinde leke bırakmaksızın bir kaç ay zarfında kendiliğinden kaybolurlar. Fourmseeche, yani kuru şekli; Bu şekildeki çıbanlar az kabarık ve derin olmayan ve üzerleri yapışkan beyaz tozlanma ve pulcuklarla örtülü sadeff manzarada ekzama tablosunu andıran şekil olup süratle ve göze çaracak bir nedbe ve iz bırakmaksızın gaip olurlar. Ekserya görülen üzeri kalın kabuklu tekarruh etmiş ortasından yumuşayarak derinleşmiş şekli ise yıl çıbanının en fazla görülen açılmış yara şekli olup kabarıkça bir tümör halinde ortası tekarruh etmiş açılarak yumuşamış ince veya kalınca kirlî sincabimtirak veya esmerimtirak renkte yapışkan bir kabukla örtülmüş olup bu şekil çok kerre bir kıl dibi iltihabı, bir kan çıbanı, bir ekdima denilen mikrobik bir cild hastalığını firengi şangırı veya firenginin üçüncü devir kom tazahüratı şeklinde görülür. Bazı kerre de bir ergenlik, bir cild veremi veya cild kanserini taklid

edecek şekilde göze çarpar. Bu hususta Labratuar muayenesi mühim rol oynar. Bu gibi vak'alarda hastalığın hüviyetini meydana çıkarmak için çibanda âmili marazisi bulunan paraziti aramak lâzımdır. Fourmenfiltire ; Çıbanın bu şekli yara etrafında büyük bir irtişa ve şişlik gösterir. Cild çıbanının çevresinde gerilmiş şerabimorımtrak bir renk alarak üzeri yapışkan beyazımtrak pul pul tefelüsatla örtülüdür. Bu şekilde görülen yıl çıbanı ekserya etrafında morımtrak ve şerabi renkte bulunan şişlik üzemasile çok kerre yaranın mevkii de gaib olur.

Fourmlüpoide — Şark çıbanının bu şekli tekarruh etmiş veya açılmamış bir cild veremine benzer. Bazı kerre de bu şekildeki yıl çıbanları tekarruh göstermeksizin cild altında bir sertlik halinde bulunur.

Fourmnoöulairö — Çıbanın bu şekli Mısırdaki Nil havalisinde zencilerde görülür. Sert ve tekarruh göstermeyen bir nodule yani düğüm halinde yüz, boyun etrafında çıkar. Bu şeklin seyri ve tekâmülü pek batidir. Çok kerre bir chelaide denilen kan çıbanı nedbesinin manzarasını taklid etmesile chelaidienne şekli de denilir. Bun-

dan başka yıl çıbanının siyile benzeyen çilek ve tut manzarasında şekillerine de tesadüf olunur. Yıl çıbanının gışai muhatide yerleşmesi pek ender olarak görülür. Bununla beraber üst dudakta görülen yıl çıbanı veyahut ağız, burun ve göz kapakları gibi tabii delikler etrafında teşekkül etmiş çıbanlar civarındaki gışai muhatiyi de zedeleyebilirler.

Yıl çıbanında görülecek ihtilat ve arızalar — Yıl çıbanı bulunduğu nahiyenin ehemmiyetine ve mevkiine göre bir tahribat yaparak kusur bırakabilir. Meselâ burunun kanadını, kulak sayvanını düşürdüğü, tahrib ettiği gibi göz kapaklarında çıktığı zaman geçtikten sonra meydana getirdiği nedbele sebeble gözün kapanmasına mani olur. Dudaklarda çıktığı zaman husule getirdiği silinmez nedbele ve kusurlar sebeble ağzın büzülmesini ve daralmasını mucib olur. Sonradan gelen intanlar ve mikroplar sebeble yılancık, lymphangite, phlebite denilen beyaz ve siyah kan damarlarının iltihaplandığı görülür. Bundan başka husule getirdiği nedbe üzerinde cild vereminin cümlei lenfaviye yolile metastasique olarak oturmasını hazırlar.

Teşhis — Yıl çıbanının fazla görülen endemique mıntakalarında teşhiste o kadar müşkilât çekilmez. Fakat mıntakalar ve mahaller haricinde ve tipik olmayan şekillerde de yıl çıbanına tesadüf edileceği cihetle çıbanın daima muhtelif şekillerini göz önünde tutmak lâzımdır.

Umumiyetle beşere ve cilde münhasır bir sertlik halinde batı bir seyir gösteren kaşintılı bevresi morımtrak ve şerabi bir hale ile çevrilmiş, üzeri yapışkan kirli sarımtrak veya esmerimtrak renkte kabukla örtülmüş ve birbirini kucaklamış concentrique üç mıntaka arzeden çıbanlarda yıl çıbanını düşünmek icabeder. Ekserya kaşintılı tomates gibi yumuşak ve hamur kıvamında bulunan bu çıbanın bir iğne veya pılatin bir öze ile kenarından usaresinden ve kanlı ifrazatından alınan müstahzaratta hastalığın âmili marazisi bulunan Leishmania aramak ve bulmakla teşhis teyid edilir.

Yıl çıbanını benzediği ve iltibas ettiği cild hastalıklarından da ayırmak lâzımdır. Meselâ âdi kıl dibleri iltihabı denilen folliculitö, impetiço, ergenlik ve kan çıba-

nından ayırmak lâzımdır. Umumiyetle bu nevi cild hastalıklarının seyri süratli, iltihaplı ve ağrılı olup tazyikle bu gibi çıbanların içerişinden vasıftar cerahatli bir öz (bourbillon) çıkar. Halbuki yıl çıbanında ise cerahatlanma ve iltihabi hal görülmez, ağrı yoktur. Ektima denilen cild hastalığı ise istireptokok mikroplarile husule gelen ve ekserya bacaklarda yerleşen ve üzerleri kirli esmerimtrak kabuklarla örtülü mikrobik bir yaradır. Bunların üzerindeki kabuklar kanlı esmerimtrak renkte ve daha kalın olup derin bir takarruh gösterirler. Bununla beraber şübheli vak'alarda labratuar yardımıyla teşhisi teyid etmelidir. Yıl çıbanını bazı kerre firenginin ilk yarasını veya firenginin üçüncü devir yarası bulunan komo bir cild kanseri ile bir cild veremini de taklid etmesile bunlardan da ayırmak lâzımdır. Bu gibi ahvalde yıl çıbanının bulunduğu ve tesadüf edildiği yerlerde endemique bir şekilde fazla görülmesi ve nihayet âmili bulunan Laşmanyayı yaradan alınan ifrazatta mikroskobla arayub bulmakla teşhisi takviye etmelidir.

—Sonu Var—

ÇORUMLU MANİLER

EŞREF Ertekin

1058

Bir vay ile iki vay
Yine bedirlendi ay
Yari bana verseler
Altmış gece altmış ay

1059

Bir avuç sudan oldum
Yar cevri yudan oldum
Gündüz hayalindeyim
Gece uykudan oldum

1060

Bağ oldum bostan oldum
Dillere destan oldum
Ağla gözlerim ağla
Gül yüzlü dostan oldum

1061

Bağdat benim hoy benem
Didarine doymanem
Âlem bir yana olsa
Seni elden koymanem

1062

Bağçende bir gül bitmiş
Garip yolmu unutmuş
Kömür gözünü sevdiğim
Beni ne tez unutmuş

1063

Bu gözler bağı gözler
Avcıdır dağı gözler
Beni yareli koydu
Varmış bir sağı gözler

1064

Bu poşu kara poşu
Yakışır yare poşu
Yüz bin altun değmezmi
Tenhada yar öpüşü

1065

Bu dağlar yaman dağlar
Çevresi duman dağlar
İsterim yare gidem
Yol verin aman dağlar

1066

Baba der handır gelen
Lebi mercandır gelen
Âşıkın yarelemiş
Gözleri kandır gelen

1067

Bu dağlar ulu dağlar
Çevresi sulu dağlar
İsterim yare gidem
Bağlaman yolu dağlar

1068

Bu oan başına kurban
Cümle işine kurban
Yalnız başa değil
Kara kaşına kurban

1069

Barmağında mühür var
Yüreğimde kahir var
Sen bana darılalı
Ekmeğimde zehir var

1070

Ben yare kul olmuşum
Yanuben kül olmuşum
Kuş dilin bilmez iken
Şimdi Bülbül olmuşum

1071

Bu gün bana noluyor
Elde gülüm soluyor
Her derde dert demezdim
Bu dert beni alıyor [*]

1072

Bunu yazdım yaz idi
Kalemim beyaz idi
Kınamayın ağalar
Mürekebin az idi

1073

Bunu yazdım kış idi
Kalemim kâmiş idi
Kınamayın ağalar
Elim üşümüş idi

[*] 164 no. nun benzeridir.

1074

Başındaki al ise
Koynundaki nar ise
Gençliğime doymayım
Senden gayri var ise

1075

Bir yüzden
Sanma elli bir yüzden
Zalımı hakka bırak
Elbet bulur bir yüzden
Âşıkta bergüzardır
Alsa puse bir yüzden

1076

Benim derdim bilinmez
Cözüm yaşı silinmez
Kalbim matemle dolmuş
Perdelidir görünmez

1077

Çağırın erenlere
Bu aşkı verenlere
Âşıklık müşkül haldir
Vermesün yarenlere

1078

Çağırdım yana yana
Yar uykudan uyana
Çağırma niceylesün
Gendüden olmayana

1079

Hakka niyaz eyledim
Şad olupta gülmedim
Garip gezdim dünyada
Vefakâr yar bulmadım

— Sonu var —

Çorumda söylenilen bilmeceler

Derleyen: EŞREF Ertekin

Yol üstünde kitli sandık. (Mezar.)

Yol üstünde mum yanar. (Çidem, çiçeği.)

Yol üstüne saç koydum, geleni gideni aç koydum. (Oruç.)

Yol üstünde yeşil çıkı. (Manda pisliği.)

Pat dedi pıt dedi, var şuraya yat dedi. (Süpürge.)

Ben giderim o gider, pare pare iz eder. (Baston.)

Yarıma kaşık duvara yapışık. (Kulak.)

Aktır abası yeşildir küpesi bunu bilmeyenler eşeğin sıpası. (Pamuk.)

Yol üstüne yoğurt dökülmüş, silerim gitmez süpürürüm gitmez. (Ay ışığı.)

Mani mani mani metel oturmuş elma satar, eimanın okkası kaça dedim, çildir çildir gözüme bakar. (Fare.)

İçi darı gibi, tışı deri gibi. (İncir.)

Nedir aslı sorutmanın sorutupta kırıtmanın, senin gibi sürütmenin yüz ellisi bir paraya. (Büber.)

Dam üstüne deri serdim, bacaklarımı geri serdim. (Makas.)

Bir ayım var haşeri, kuyruğu damdan dışarı. (Kuyu.)

Uzun oluk dibi delik. (Baca.)

Kapuyu aştı, puf dedi kaçtı. (Yel.)

İstanbulda süt pişer, kokusu buraya düşer. (Mektup.)

İki kayanın arasında dana böğürür. (Yel.)

Altı tahta üstü tahta, içinde bir kanlı softa. (Pıçak ve kım.)

Hey dızıdık dızıdık, otuz iki kız idik, bir ipliğe dizildik, teker teker çözüldük. (Dişler.)

Gökten iner han gibi, Mısra sultan gibi, serilir hasır gibi, sürünür yesir gibi. (Kar.)

Kara tavuk karnı yarık. (Ocak)

Bir dedem var müttten, sakalı var etten, şimdi gelir görürsünüz, güle güle öürsünüz. (Hindi.)

İleri sürsem taşar, geri çeksem küser. (Kahve cezvesi.)

Zelle zelle zel olur, zelle şeker bal olur, varma zelle yanına on parmağın kan olur. (Kara tut.)

Ucu sallanır, dibi kıllanır. (Yün ipi eğiren Kirman.)

Mini mini kuşlar, camları taşlar. (Ufacık tolu taneleri, mürdümük.)

Yumruğum yiriğine. (Cep.)

Yügürttüm çıktım tepeye, yular taktım sıpaya. (İğne iplik.)

Osmancıktan sandık gelir sandıkçılar yapamaz, içlerinde boncuk gelir boncukçular dizemez, arasında mektup gelir değme kâtip yazamaz. (Nar.)

Çarşıdan aldım eve geldim, Fatmayı anandan mı belledin, çifte göbek atmayı. (Landon araba.)

Yügürttüm çıktım asmaya, asma beni kesmeye, belime bir kuşak kuşandım, değme kılıç kesmeye. (Nikâh.)

Karası katran gibi, sarısı safran gibi, boğazı düdük gibi, biz onu yidik gibi. (Hayvan ciğeri.)

Dağdan gelir dak gibi, buyuzları budak gibi, eğilir su içer, beğirir oğlak gibi. (Kağrı.)

Bir tabakta iki tavuk, biri sıcak, biri soğuk. (Gök, ay ve güneş.)

Yer altına göç gider. (Karıncı)

Sandık açıldı, fındık saçıldı. (Keçi ve gığı.)

Fildir fiştir, kayadır taştır, bunu bilmiyenin avratı boştur. (Elmas.)

Derin kuyu, kumpür suyu, çeken ölmez, içen ölür. (Tüfek.)

Bir kalbur aşığım var, içinde de bir sakam var. (Yıldızlar ve ay)

Bir oğlum var İsmail, şamar yemeğe pek mail, demirden kulağı var, deriden göyneği var. (Zilli tef)

Yamyassıca filfillice. (Mercimök.)

Alaca mezer, dünyayı gazer. (Göz.)

-- Souu var --

TENASÜLİ GİZLİ HASTALIKLAR İSMİNİ TAŞIYAN ZÜHREVİ HASTALIKLARI

Cild ve Zührevî hastalıkları Mütchassısı
Dr. TEVFİK Berkol

—30 uncu sayıdan mabaat—

Belsoğukluğu mikrobu havasız yerde kolaylıkla yaşayan, sıcak ve soğuğa tehammülü olmayan, antiseptik ilaçlara dayanmayan hassas bir mikroptur. Belsoğukluğunun âmili bulunan Konogok mikrobu 39 derecede oniki saat zarfında ölür. 40 derecede altı saat zarfında ölür. 18 derecenin altında dahi yaşayamıyarak ölür. Şu halde 39 dereceli bir hastalığa yakalanmış, meselâ tifoya tutulmuş kimselerin evvelce tedavi ettirmediği idrar yolundaki mikropların tifo hastalığının geçmesini müteakip mecradan gaip oldukları görülür.

Belsoğukluğu — İdrar yolunun cerahatli bir surette iltihaplanmasile kendisini gösterir. Kahve tanesi veya fasulye şeklinde karşılıklı dizilmiş Konogok denilen ve mikroskopla görülen bir mikropla şüpheli temas ve cinsi

münasebetten üç ilâ beş gün bir devri tefrihi müteakip kendisini gösterir. Başlangıçta mecranın başında sulanma, gidişme, yanma ile başlayarak bilahare ağrı, sızı ve yanmanın artmasile müterafik sarımtırak bir cerahatin mecrayı bevliden akmasile göze çarpar. Bu hastalığa gençler arasında çok tesadüf edilir. Hastalık başlangıcında lâyıkile ve fennî bir surette tedavi edilirse bir ârıza bırakmaksızın bir buçuk ay zarfında geçersede ekserya hastaların ihmal ve lâkaydisi yüzünden, metodik ve sistematik bir tarzda yapılmayan bir tedavi sebeble ve yahud hastaların uzviyetlerindeki hususiyet ve gayri tabii vaziyet dolayisile mecradaki iltihap uzun sürerek ihtilat yaparak müzmin ve muannid bir şekil aldığı görülür. Bu sebeple gutmiliter denilen müzmin damla halinde sabahları be-

yaz kirli, sarımtırak renkte bir kaç damlanın mecradan geldiği görülür. İşte bu şekli alan belsoğukluğunun tedavisi oldukça güçleşir, pek uzun sürer. Hatta yapılan bütün tedavi ve ihtimamlara teannüd göstererek karşı gelir.

Belsoğukluğu devamı esnasında bir arıza ve ihtilat yaptığı takdirde en ziyade erkeklerde prostat denilen mezi bezlerini, husyeleri şişirdiği gibi kana karışması sebeble de romatizma, mafsalsal iltihapları, kalp hastalığı gibi mühim arızalar yapar.

Mikropla kirlenmiş bir el veya eşyanın göze dokunmasile gözde yaptığı tehlike ve tahribat hemen tamiri gayri kabil olup çok kerre hasta gözünü kaybetmekle nimeti basardan da mahrum bir hale gelir. Bu suretle mecrayı bevliye mahsus mahdut ve mevziî bir hastalık gibi telakki edilen belsoğukluğunun bazan yaptığı şu ihtilat ve tehlike sebeble pek mühim ve vahim ictimai bir hastalık olduğu göze çarpar. İşte böyle tedavisini ihmal ederek müzmin damla halinde hastalığın tamgasını üzerinde taşıyan kimseler kendi şahısları için ileride bir tehlike hazırladıkları gibi evlendikleri takdirde de zavallı ma-

sum âileleri için pek elim ve feci felâketlerin zuhuruna meydan vermiş olurlar.

Belsoğukluğu hastalığının dahili tenasül guddelerinde yapmış olacağı mühim ihtilatı sebeble kurulan âile yuvasını ekserya zürriyetten mahrum bırakarak muztarip ve neşesiz bir hayat geçirmeğe mahkûm eder. Belsoğukluğunun umumî arızasından başka birde mevziî olarak mecrayı bevlide zamanla yapmış olduğu darlık vardır ki bu da çok kerre netice itibarile tedavi olmayan hastalarda büyük bir ızdırıp ve sefalet içerisinde hastaları ölüme kadar sürükleyecek vahim ve tehlikeli ihtilatların vukuuna sebebiyet verir. Belsoğukluğuna bir kerre yakalanan kimseler ikinci defa olarak bu hastalığa daha kolay bir surette yakalanmak için bir istidat gösterirler. Belsoğukluğu hastalığına tutulmuş olanlar bazı hastalıklarda olduğu gibi hiç bir zaman muafiyet kazanmazlar. Bilakis hastalık çekenlerde muafiyetten ziyade yeni bir istidatın uyanmış olduğu görülür. Belsoğukluğu eskiyerek müzmin bir şekil aldığı zaman çok kerre vakit vakit nüküsler ve faaliyetler göstererek yeni bir table ve manzara

aldığı göze çarpar. Belsoğukluğunun kadınlarda yaptığı fenalıklar ve tehlikeli âkıbetler erkeklerden daha fazladır. Hastalığın tedavisi kadınlarda oldukça müşkildir. Belsoğukluğuna yakalanmış ve tedavisi ihmal edilmiş veya noksan tedavi görmüş uygunsuz bir kadın bir çok erkekler hastalığı bulaştırmaya kâfi bir sırayet kaynağı olabilir. Filhakika kadınlarda belsoğukluğu bunların tenasül azasının bir çok gizli girinti, çıkıntı ve derin köşe ve büküm yerlerine girerek oralarda birer hastalık gizli yuvası yapmakla her hangi bir turomatizm tahrişat, cinsî münasebet ve hayız sebeble ara sıra hastalık gizli yuvasından çıkarak nüküsler göstererek dahili tenasül azasını teşkil eden rahim denilen çocuk yatağına nefirlere ve kadın yumurtalıklarına gitmekle bu mühim nazik noktalarda vahim neticelerle nihayet bulan bir takım şişliklere iltisaklara ve dolayısıyla mühim sakatlıklara ve kısırılığa sebebiyet verir. Eski ve müzmin belsoğukluğuna yakalanmış kadınlar rahim ve yumurtalıklarındaki müzmin iltihap ve şişlik sebeble ekseriya sancılı aybaşı görmeğe, kısırılığa maruz ve mahkûmdurlar. Bu gibi

kadınlar hayatlarını çok kerré muztarip bir vaziyette yatakta geçirmek mecburiyetindedirler. Kadınlarda belsoğukluğu sebeble sidik torbasının iltihabı ve idrar yolu darlığına erkeklere nisbeten az tesadüf olunur.

Kadınlardaki belsoğukluğu kendi fenalıklarını pek elim ve zararlı tesiratını yalnız şahıslarında yapmakla kalmaz. Zavallı ve masum yavrucuklarının da doğumu esnasında hastalıklı validesinin tenasüli aksamına sürünerek çıkması ile ekseriya bu masum yavrucukların gözlerinden yakalanmak suretile pek vahim ve müdhiş cerehatle müterafik bir göz belsoğukluğuna maruz kaldıkları görülür. Vaktinde tedavisi yapılmayan ve oldıkça tedavisi müşkül olan bu yeni doğan çocuklardaki belsoğukluğu ya çocuğun gözlerinin iltihap neticesi eriyerek kaybolması ile çocuk büsbütün rüyetten mahrum bir hale gelir vevahud gözün karniye tabakası denilen siyah kısmında bırakmış olduğu beyaz lekeler ve izler sebeble çocukların görmelerinde mühim bozukluk ve bulanıklık husule getirir.

Belsoğukluğu — Konogok denilen mikropla idrar yolunun ce-

rahatlenmesile, iltihaplanmasile meydana gelen bulaşıcı intanî umumî bir hastalık olup zannolunduğu gibi âdi ve basit bir surette kamişin iltihaplanmasile üfnetlenmesile kalmaz. Yaptığı derin ve uzun süren tehlikeli ârizalar ve ihtilatlar sebeble insanı ağrılar, ıztıraplar içerisinde kıvrandırarak fecî âkıbetlere, hatta ölüme kadar sürükleyebilir. Belsoğukluğu mikrobu girdiği kamiş içerisinde kalmaz, erkeklerde mezi yapan prostat guddesine, yuvasına girerek burasını şişirir, iltihablandırır. Bunun vazifesini bozarak bel gevşekliği ve tenasüli iktidarsızlığı hazırlar. Oynak yerlere, mafsallara giderek o noktaları şişirir, insanı şiddetli ağrılar ve sızılar içerisinde olarak kötürüm bir vaziyete sokar. Kamişte yaptığı derin ve sıkı darlıklar sebeble sidik torbasından idrarın lâyıkile boşalmamasına ve hatta

bazı kerre idrarın sidik torbasında birikmesile ve uzun zaman kalmasile vücutta hasıl olan zehirin tışarıya atılmaması yüzünden insanın kendi idrarile zehirlenmesine sebebiyet verir. Bundan başka mecra etrafında bir takım apselerin, çibanların, deliklerin meydana gelmesini hazırlar. Menî yollarını şişirerek, tıkararak menî yapan guddelerin vazifesini bozarak insanı kısır bırakır. Gizli hastalıklar ismini taşıyan belsoğukluğu kolaylıkla bulaşan ve etrafına yayılan cemiyyetin her sınıf halk ve tabakasında fazla ve sık görülen ve yaptığı fenalıklar sebeble tehlikeli bulunan ictimaf bir hastalıktır. Belsoğukluğu mikrobu zamanla idrar yolu içerisinde kaybolursa da yakalanan kimselerde ve lâyıkile tedavi olmayan şahıslarda sillnmez fenalıklar ve ârizalar bırakır.

— Sonu var —

D E S T A N

Derleyen : Eşref ERTEKİN

Çorum, muhitinde yetişen âlim ve şairlerden, Çorumun tanınmış âilelerinden olan Gökeşme oğullarına mensup Rüştü isminde bir şairin hal tercümesini kendi ağzından dinliyelim [*]

1

Sabavet halimde gezerken yap yap
Aşka düşüb değiştirdim etvarı
Rüyada bir pire ettim intisap
Destin takbil edüb verdim ikrarı

2

Olvakitte dersim idi kâfiye
Tatillerde okur idim şafiye
Bilinmezdi nedir vezin kafiye
Anlamazdım güzel gazel eş'arı

3

Havalandı hemen ankayı aşkım
Serim sersem etti sevdayı aşkım
Temevvüç eyleyüb deryayı aşkım
Tecavüz eyledi haddi kenarı

4

Tefekkür eyledim oldemde nidem
Başım alub kangı diyare gidem
Gecelerde ağlar bu iki didem
Yanar canım eyler dil âhü zârı

5

Yanıp yakılarak eyledim tahsil
Mantık maaniyi okuyub teknil
Fıkıhta zaptettim niçe mesail
Hemişe etmişem sarfı efkârı

6

Bazan ister idim hultatta şöhret
Bazan ister idim rahi mezellet
Bazan ister idim uzlette vahdet
Reyi aklın yoktu asla kararı

7

Sinnim dahi erdi yirmi beşe
Elim varmaz oldu gayrı bir işe
Çillei aşkile düşüp teşvişe
Bilmez oldum artık kârı zararı

8

Gerçi bu aşkıyı etmezdim ikrar
Lâkin aşk kendüsin eyledi ızhar
Anlayub serzeniş edince âyâr
Olvakit eyledim terki diyarı

[*] Gökeşme âilesinde de büyüklerden kimse kalmamıştır. Bir sene evvel vefat eden merhum Mahmud ağaya bu destanı okudum ve buna âit malumatı olup olmadığını sordum. Gözleri yaşararak ben bir şey bilmiyorum, bunu bulup çıkardığınıza teşekkür ederim. Bu bizim büyük Müftü dedemizin kardeşi olduğu anlaşılıyor dedi.

9

Çıkıp memleketten geldim Samsuna
Andan dahi ge,üb Tırabuzona
Halim benzer idi hali Mecnuna
Aşk selbetti elden çok ihtiyarı

10

Bir kaç sene anda ettim ikamet
Okuyub mantıkla bazı cüziyyet
Andan Erzincana kıldım azimet
Koşup zahmetlere dili biçarı

11

Akdem eşitmişim Hayyati Baba
Mürşiddir müridi tarika hâlâ
Geldimki eylemiş ol azmi baka
Sırrın takdis etsün cenabı bâri

12

Dolaştırır bizi tanei kismet
Küffarla cidale eyledim niyyet
Anda bir zat verdi bir kılıçla at
Yayanlığı koydum oldum süvari

13

Arzırım merkezi evliya deyu
Mahalli ulema asfiya deyu
Eşittim mahalli urafa deyu
Geldim anda buldum niçe ebrarı

14

Biraz anlar ile olmuşam hemdem
Derunum derdine istedim merhem
Dediler susuzluk açlık gözde nem
Geceler etmeli çok istigfarı

15

Men aref dersini tarif ettiler
Tarıkı irfanı tefhim ettiler
Nasihât babını tetmim ettiler
Remzen bildirdiler bazı esrarı

16

Ruhsat alıp andan Kars yolun tuttum
Hasan kalesine bir günde yettim
Bir zatı kerime mülakat ettim
Annla eyledim çok istişarı

17

İbrahimi Hakkı hafidlerle
Görüştüm hem Necmi Saidlerle
Söyleştüm dervişan müridlerle
Kalei mezkûrda anların dâri

18

Dediler taklili taamla menam
Taklili kelâmla uzleti enam
Zikri müdâm fikri tamam vesselâm
Bunlar durur âriflerin muhtarı

19

Söyler on şey ile maruf urafa
Teslimü tevekkül Sabrile Rıza
Altı ile bu dört on olur cema
Zapteyle dediler bu muhtasarı

20

Vedalaşıp andan Karsa yetiştim
Çorum rediflerin bulup görüştüm
Orduya karışıp cenge giriştim
Çok su aşlık bozamadık küffarı

—Sonu Var—

Musikimizde inkılâp nasıl olmalı

KEMAL Onsun

Musikimizde inkılâp yapılmasını isteyenler hulâsatan iki grupta toplanıyorlar : Birisi garp musikisini olduğu gibi almak isteyenler, diğeri de Türk musikisini ıslah etmek taraftarı olanlardır.

Bunların her ikisinin isteklerinin imkânlarını tahlil etmeden önce halen mevcut olan Türk musikisine her iki gurup taraftarlarınca yapılan itirazları incelemek icabedecektir.

Evvel emirde Türk musikisi diye nazarı dikkate alınarak tenkidlerin tevcih edildiği musiki kolumuz halk musikisinden ziyade peşrev musikisi denen kısımdır.

Biliyoruz ki bu peşrev musiki Arap ve Acem musikisinin tesiri altında fazlaca kalmış ve hatta iddia olunduğuna göre bu iki milletin musikisinden karıştırılarak alınmıştır. Bu kola karşı yapılan itirazlar :

1 — Bu musiki monotondur.

2 — Bu musiki kıvrak değildir.

Hakikaten birinci itirazı doğuran noksanlıkların başında usulün bozukluğu gelir. Türk musikisinde kullanılan usullere göre her şarkı behemehal aruz vezninde yazılmış şiirlerin notaya tatbik edilmesile meydana gelir. Şarkı yapılacak güfteler muayyen vezinde yazılır ve bu vezinler de muayyen usullere tatbik edilerek heceler o usulün icabına göre kıymetlendirilirler. Her hangi bir usulde yazılan iki şarkı tedkik edildiğinde görülür ki bir mısraın faraza üçüncü, beşinci hecesi ne kadar müddet uzatılarak kıymetlendirilmiş ise diğer mısraın aynı heceleri de o mikdar kıymet almıştır. Şu vaziyet dolayısıyla sanatkâr bir çok kaidelerle mukayyed bulunuyor demektir. Bunun neticesi de aynı usulde bir kaç şarkı üst üste dinlendiği zaman bir usanç tevliid eder.

Saniyen sanatkârın vezin ve usuldeki kıymetlere bağlı bulunması onun ilhamlarını tahdid etmeğe müncer olacaktır. Binnetice bir parçada gerek ukfî ve gerekse amudî temadi kendiliğinden tahdid edilmiş bulunacaktır. Bu tahdidin diğer esaslı bir âmili de nasıl ki aruzla yazılan şiirlerde (müstezad müstesna) bir mısraın kapalı ve açık hece adedi diğer mısraın kapalı ve açık hece adedine müsavi bulunuyorsa Türk musikisinin usulünde de bir mısraa verilen kıymetler batote itibarile diğer mısraa müsavi olacaktır. İşte bu kaideler şarkılarda ukfî temadiyi zaruri kılmıştır. Bu had belki birinci mısra için doğru olabilir fakat diğer mısralar için az veya çok olması da muhtemeldir. Bundan başka behemehal bir usulde muayyen vezinli bir şiirin bestelenebilmesi, serbest vezinde yazılmış bir parçanın musikiye idhal edilmemesini mucip oluyor.

Amudî temadiye gelince : Usulden başka musikimizin bir de makamı vardır, her şarkı muayyen bir makamda yazılır ve o makamların seyrini takibetmeğe, kararına uymağa mecburdur. Bu mecburiyet karşısında fazlaca yükselen bir hecenin kıymeti pek tabiidir ki

ukfî olarak ta bir uzunluk olacaktır. Halbuki bu kadar bir uzunluğu o heceye veremeyecek olunca diğer hecelerin bu ses temadisine idhal edilmesi icabedecektir ve öyle bir hal alacaktır ki ukfî olan kıymetler, kullanılan hecelerde sonra ereceğinden ta yukarıda kalan ses karar noktasına kadar memzuç bir halde kalacak ve hassatan musikiden beklenen ahenkle indirebilmek için bir kaç usulde, esası tecavüz etmek zarureti hasıl olacaktır. O halde ise ; esas kaideye mugayir bulunduğundan beste-kâr bir hataya düşmemek ve sanatından fedakârlıkta bulunmamak için kaidelerin ona çizdiği hadler dairesinde kendisini serbest sayarak amudî imtidadı kullanacaktır.

Arzettiğim bu vaziyetler pek haklı olarak şarkılarda (münekkidlerin ifadesi veçhile) monotonluğun birinci âmili olacaktardır.

Diğer âmile gelince : Bunu makamda aramak icabeder. Vakıa Türk musikisinde müstamel makamların adedi yüzlercedir ve bu pek bol melodiler de olduğunu ifade eder. Fakat usuldeki arzettiğim bu noksanlıklar bir makamda başlayan şarkının ukfî imtidadın azlığı yüzünden ancak sanatkârın kudretine göre, iki makam değiştirerek

yine başladığı makama dönmesini zarurî kılar. Makam değiştirmesi hatta o kadar farksız olur ki musiki sanatına pek vakıf olmıyanların bu nüansı fark etmeleri bile mümkün olamaz.

Gerçi makam değiştirmek için fazla ufkî uzunluğa ihtiyaç yoktur; netekim halk bestekârlarından çokları bunu pek sanatkârane yaptıklarını eserlerinde, meselâ Konya halk şarkılarından «Gül ezerler» türküsünde bir satırlık bir notada üç makamın bir birine ısıdırılarak değiştirilmiş olduğunu görüyoruz. Bunlar yine dediğim gibi yükselen sanat eserleri olup çok kısa zaman içinde değişen bu makamlar yine onlarca monotonluğu izale etmiş oluyor.

Bu saydığım teknik eksikliklerden başka taamülün de musikimizde büyük akisler uyandırdığını ve usanç tevlid ettiğini müşahede ediyoruz. Bu taamül çalışdaki usuldür. Bir fasıl yapılırken evvelâ peşrev, sonra ağır semailer ve besteler, badehu sengin semailer, curcunalar, yörükler çalınır ve saz semaisini müteakib longa ile fasla nihayet verilir.

Şu vaziyete göre bir fasıl dinleyen dinleyici aynı fasıldan aynı nağmelerin firakansı aynı olan bir

şeyden anlamadığı usullerle ve nihayet onca hepsi aşağı yukarı birbirinin aynı olan sekiz, on şarkı dinlemek mecburiyetinde kalıyor. Pek tabiidir ki bu kadar benzerlerin bir araya gelerek dinlenmesi haklı olarak bir usanç tevlid edecektir. Dinleyicinin (musikimiz monotondur) tenkidini üzerine almış bulunacaktır. Bunlardan başka asıl monotonluk bir eserin ancak bir nota ile yazılmış bulunması ve bütün sazların o eseri aynı notadan çalmasıdır. Ses imtizaçı Türk musikisinde mevcut olmadığı için saz adedi ne kadar fazla olursa olsun behemehal cümlesi aynı zamanda aynı sesi vermek mecburiyetindedir. İşte bu haldır ki esas monotonluğu tevlid ediyor.

Musikimizin kıvrak olmadığını iddia edenlere de verilecek cevap bu arzettiğim sebep ve âmillerin bir neticesi olduğunu söylemek ve kıvrak olmamasının ancak şarkılarda olduğunu, fakat cephemizi halk musikisine tevcih ettiğimizde orada da raks musikisine tesadüf edileceğini ilâve etmek olacaktır.

Bir şeydeki noksanlar malum ve istenen de malum olursa onu artık ıslah etmek, onu arzu edilen şekle koymak çok kolay bir mesele ve tekniksiyenlerin işi olur.

Bazı gençlerimizin Türk musikisini bırakarak doğrudan doğruya garp musikisini almamızı iddia ettiklerini esefle görüyoruz. Bir milletin kültürü deyince onda nasıl lisanın, tarihin ve edebiyatın mevcudiyetini anlarsak bunların içinde musikinin de mevcut olduğunu kabul etmek zaruretindeyiz. Bir millet kendi duygularını ancak kendi musikisi ile aksettirir. Onun üzerinde cebretmeğe, şu veya bu şekilde ondan vaz geçirmeğe imkân yoktur. Bunu canlı olarak kendi musikimizin ufak farklarında tesbit edebiliriz. Halk musikisi örneklerinden Karadeniz, Orta Anadolu ve şarkî Anadolu türkülerini birer birer tedkik edecek olursak aralarında ne kadar farklar olduğunu göreceğiz. Bu, bir milletin içindeki sadece coğrafi farkların tevlid ettiği duyuş ayrılığıdır. Nerede kaldı ki bir Türk milletinin musikisini atıp yerine garp musikisini almak. Hem sorarım garp musikisi deyince ne anlaşılıyor, bütün bir garp âleminin tek musikisi yoktur ki... Macarın, Rumenin, İngilizlerin hep millî musikileri bir birinden ayrı ve başka başka şeylerdir. Acaba bize garp musikisini almayı tavsiye edenler bunlardan hangisini almamızı icabettiğini de söy-

liyecekler mi? Şübhesiz ki ne böyle bir tavsiye mümkün ve ne de bunlardan birisinin olduğu gibi kabulü... Diğer taraftan bize garp musikisini tavsiye edenler ve büyük bir ekseriyetin sebeplerinin iştirâk ettiği musiki, geçenlerde üstad Mesut Cemil'in bir yazısında tebarüz ettirdiği gibi, Avrupanın en süfli bar havalarıdır.

Avrupa musikisi deyince şayed belli bir kaç üstadın eserlerinden bahsedilmek isteniyorsa bunlar esasen klasiktirler ve klasik tabirinin de ifade ettiği veçhile ne Fransızların, ne Almanlarındırlar, onlar bütün bir beşeriyetin malı olmuşlardır. Ve haddi zatında bunlar sayılan mikdarda olduktan sonra onu yama olarak kabul etmek ve benimsemek âlem nazarında istihzayı üzerimize celbetmekten başka ne fayda temin eder.

Bu gün halk türkülerini bizim millî bünyemizin, millî karakterimizin tamamen ifadesidirler. Onlarda en içli sanatkârların ismini bile vermeyen tavazula işlenmiş büyük sanat âbidelerini görüyoruz. Halk türkülerini kendi sazlarımızla çalınırken hepimizin içinden gelen bir coşma hevesini, hepimizin içinden kopan millî bir kaynaşma

ve beraberliđi hissediyor ve duyuyoruz.

Bunlar bize millî bir musiki-miz olduğunu ve dışarılardan bir şey istemeğe ihtiyacımız olmadığını isbat eden en kuvvetli delillerdir. Biz kendi melodilerimizi bağrımıza basacağız. Yalnız bizim musikimizin istediği şey ıslâhtır. Usul-lerimizi ıslâh etmek ve bu günün ihtiyaçlarını karşılayacak şekle sokmaktır. Müzik daima edebiyatla yürümek ıstırarındadır. Nasıl ki bu gün edebiyatımızdan aruzu söküb atmış ve millî varlığımız olan heceyi kullanmağa başlamışız ve hatta bazı müzik yenilik taraftarları bütün bütün vezni, kafiye-yi bırakarak serbest şekilde şiir yazmayı tecrübe ediyorlar.. İşte musikimiz de edebiyattaki bu ceryanlara müvazi olarak yürümek ve

onun tempolarına adımlarını uydurmak mecburiyetindedir. Bugün değerli musiki üstadlarımız vardır. Bunların himmetile yepyeni bir usul manzumesi meydana çıkarılacak olursa artık makam cephesindeki noksanlar da kendiliğinden bertaraf edilmiş olacak ve ozaman garp musikisi olduğu için zevkle dinlenen veya önünde hoplanan o bar havaları yerini bizim millî raks havalarımıza, millî oda müziğimize terkedecektir.

Bu ıslahatı yaparken diğer taraftan Türk klasik musikisi hiç bir veçhile ihmal edilmemelidir. Onlar bu günün musikisi olarak tekrarlanmaktan ve aksettirilmekten ziyade Türk klasiki olarak kalması yine millî musiki varlığımız için bir zarurettir.

MES'UL MÜDÜR : Dr. PERTEV KALELİOĐLU

ÇORUMLU

Çorum Halkevi Dil ve Edebiyat
komitesi çıkarır

YIL : 4. SAYI : 32.

1 Birinci Kânun 1941

Basıldığı yer : Çorum Vilâyet Matbaası